

A TÉLIKERTBEN...

A télikertben ül, kinéz a parkra.
Valaki épp a pálmákat csodálja.
Oldalvást ül, a hasán a keze.
Nem szól, de félig nyitva van a szája.

Már sűrűsödik a beszélgetés,
kövér aranyhal úszik át a füstön.
„Ósfák... Két kertész...”, mondja valaki.
A karfához ér. Ragacsos a rattan.

Kávé jön aztán, hófehér kötény.
Kavarja, szédül, nem érti, mit beszélnek.
Fekete, forró örvény. Keserű.
Hallgatja: zúg a fülében a vére.

Az üvegtető mögött ott az ég,
sötét és sűrű varjúraj vonul.
A károgást csak hozzáképzeli:
néz üres szemmel, mozdulatlanul.

Ottlik Géza

TOVÁBBÉLŐK (II)

3

A hálóterem felső végében volt egy elfüggönyözött kis fülke. Itt aludt a tiszthelyettes. Velük maradt éjszakára is, sőt másnap egész nap szakadatlanul velük volt, nem számítva azt a negyedórát uzsonnaidőben, amikor lekváros kenyereikkel szétoszolhattak a nagy gyakorlótér farakásai körül. Ezt az időt felhasználhatták volna beszélgetésre, mert Bognár eltűnt a gazdasági épületek irányában, Damjáni azonban, jóllehet reggel óta jóformán egy szót sem váltott a többiekkel, inkább leült egy padra egymagában, és kenyeret rágcsálva, gondolatok nélkül, megkönnyebbülten bámulta a tiszta őszi égboltot. Úgy vette észre, a többiek se nagyon beszélgetnek. Egyiküket sem találta eddig különösebben rokonszenvesnek. Fáradt is volt; a tiszthelyettes szünet nélkül csináltott velük valamit, vagy oktatta őket valamire, s az unalom, Bognár zajos hangjának és jámbor földművesarcának egyhangúsága kifárasztotta.

Ezt a negyedórát használhatta volna föl arra is, hogy levesse a cipőjét, és megigazítsa

a kapcáját, ami összegyűrődött a sarka alatt, és törte a lábát. Olyan jólesett azonban egyedül ülnie és nem csinálni semmit, hogy addig halogatta ezt a műveletet, míg késő nem lett. Újabb alkalma csak estefelé adódott erre.

Fent voltak a hálóteremben. Bognár az éjjeliszekrényeket tologattatta velük ide-oda, hogy a mosdóajtóból nézve olyan egyenes vonalat mutassanak, mintha egy kifestett zsinór mentén állnának, amikor megérkezett a bevonuló zászlóalj.

Az elsőéves újoncokat már délelőtt látták, délután pedig kezdett feltűnni néhány kék zubbonyos növendék lent az épület előtt. Zömük a szabadságos vonattal jött. A park felől távoli trombitaszó hallatszott. Ahogy befejezte az egyik kürtös, átvette a másik; s ez már a főállé felől szólt, egyre közelebb. Aztán csoszogni kezdtek a menetelő zászlóalj lépései odalent, s Damjáni kihajolva az ablakon, meglátta a feketén és némán közeledő első oszlopot. „Század! – a rikácsoló kurta kiáltás végigszállt a csenden – Állj!”

A felügyelő, aki közben kiment, megint visszajött, és Damjáni a cipőjét megint nem fűzte ki. Tíz perc múlva felhangzott a folyosón a tompa, erősödő dübörgés, majd néhány vezényszó, kis csönd, és kivágódott az ajtó, s tolongani kezdett befelé a nyolcvan másodéves. Különös, hangtalan gomolygásban lökdösődtek, táskájukkal, úti kosarukkal a kezükben, s aki kiszabadult a falkából, száguldani kezdett a terem túlsó vége felé, hogy lefoglaljon magának egy jó ágyat, minél távolabb a felügyelői fülkétől, minél közelebb valamelyik kályhához. Így vágatott el Damjáni mellett, se jobbra, se balra nem nézve, Halász Péter.

Egyszerre megtelt a nagy terem, s egyenletesen morajlani kezdett, százféle zajból, neszekből összetevődő zúgással, noha fennhangon, sőt hallhatóan suttogva sem beszélt senki. Bognár kiadta a rendelkezéseit, aztán kiment a mosdóba. A terem nyomban megélnéskült; mozgolódás támadt, a zúgás felerősödött, félhangos szavak hallatszottak innen is, onnan is. Damjáni Halász Péter felé nézegetett, s egyszer megpróbált inteni neki, de hasztalan. Rögtön megismerte, amikor elrohant mellette, de akkor lehetetlenség volt megállítani vagy észrevétnie magát. Nagy megnyugvás öntötte el, mióta itt látta barátja himlőhelyes képét, villogó fehér fogait, kékesfekete szemöldökét, homlokába benőtt haját. Csak most ébredt rá, hogy tulajdonképpen egész nap erre a találkozásra készülődött. De türelmetlenség fogta el, mert rengeteg mondanivalója volt Halász Péter számára, s éppen rászánta magát, hogy odamegy hozzá, amikor mögötte hangos zaj, kiáltozás támadt.

A tiszthelyettes bedugta a fejét, aztán bejött. Helyesen ítélve meg a helyzetet, egyenesen Osváthoz sétált.

– Már megint te, Elemér! – mondta.

Ezt a tréfáját, hogy Osvátot a keresztnevéen szólítja, az újoncok már ismerték délelőtről, a többiek közt azonban hatalmas derűtséget keltett. Osváttal az történt, hogy valakit megkínált a süteményéből, s közben egy másik alaposan belemarkolt a dobozába kínálás nélkül is, s amikor méltatlankodva becsukta az egészet a táskájába, egy harmadik a táskát kezdte rángatni a kezéből, s úgy belevadult a multságba, hogy a táska fogantyúja leszakadt. A felügyelő nem hagyta végigmondani a dolgot.

– Nem kérdeztem! – vágott közbe.

– Az volt, felügyelő úr kérem, az volt – mutatott Osvát az egyik fiú felé.

– Nem vagyok kíváncsi – kiáltotta Bognár. Hirtelen nagy csönd lett.

– De felügyelő úr... – akarta folytatni Osvát.

– Ne vádaskodjon itt, barátom – mondta a tiszthelyettes, most már egészen más hangon, s egyszerre fenyegető morgás indult meg, „Hűű! Spicli! Na majd! Megállj!”,

s az egész hálóterem zúgni kezdett, ijesztően és vészajtóslóan, úgyhogy Bognár kénytelen volt vigyázni vezényelni.

Mivel azonban a zásolyruhák kiosztásával volt dolga a mosdóban, ahol a nagy szekrények álltak, megint magukra hagyta őket. Damjáni most már nem habozott, hanem odaszaladt Halász Péterhez, félig megkerülve a kettős ágysort.

Megérintette a vállát:

– Te!

Halász hátrafordult, csodálkozó arccal, aztán megpillantván Damjáni tágra nyílt, csillogó szemét, lassan elmosolyodott.

– Szervusz – mondta, anélkül, hogy a guggolásából felemelkedett volna.

A másik fiú, aki mellette guggolt, felnézett:

– Mi az? – szólt ingerülten.

– Semmi – mondta Halász gyorsan. Aztán Damjáni felé bökött a fejével: – Ismerem civiltől.

Pillanatnyi csönd támadt. Damjáni, aki izgalomban eddig nem tudott megszólalni, most végre kinyögött ennyit:

– Hát felvettek.

A másik fiú megint felnézett az újoncra, közönyösen, aztán intett Halásznak, hogy szorítsa le a gumit. Egy felpumpált labdát igyekeztek befűzni.

Miután a barátja szó nélkül hátat fordított neki, Damjáni zavartan állva maradt. Eltelt vagy két perc, s csak ekkor kezdte őt előnteni a szégyen. A lába azonban gyökeret vert. Nem tudta, hogyan induljon el vissza az ágyához; úgy tett tehát, mintha azt nézné, mit csinálnak ezek ketten, s kicsit előrehajolt, érdeklődést erőltetve az arcára.

Az idegen fiú most felnézett, és hirtelen szembefordult vele.

– Mit bámulsz? – mondta türelmetlenül. – Nem érted? Gyerünk innen!

Damjáni nem szerette a verekedést. De jeleznie kellett, hogy nincsen megijedve, s ezért nyugodtan szembenézett a fiúval, és valamit válaszolt is. Halász Péter hátrafordult, elvigyorodott, és sajnálkozóan megvonta a vállát. Mielőtt azonban bármi történhetett volna, valaki megfogta Damjáni karját, és odébb rángatta.

Három fiúval találta magát szemközt. Ketten közülük az ágy szélén ültek, és furcsa módon a lábát nézték.

– Hogy hívnak? – kérdezte a harmadik.

Damjáni megmondta a nevét.

– Vesd csak le a cipőd – mondta a fiú nyugodtan.

Magasabb volt Damjáninál, s ha nem mosolygott, akkor is látszott a szája szögletében két árkocska; fekete szeme merészen csillogott, de seprős pillái készen álltak mindig, hogy leeressze, elrejtteni áruló tekintetét, ezért látszott örökké álmosnak.

– No – mondta.

– Vesd le a cipőd – szólt az egyik szemben ülő is.

– Miért? – kérdezte Damjáni csodálkozva.

Az álmos szemű felnevetett, hangtalanul; ezer apró ránc futott szét az arcán, aztán megmerevedtek és szétoszlottak; de nem felelt, csak várta, hogy Damjáni levesse a cipőjét.

– Miért? De hát miért? – kérdezte az újonc megint.

– Mert Merényi azt mondta – felelt a harmadikuk fenyegetően.

Az álmos szemű Merényi azonban továbbra is nyugodt hangon, szinte jóakarátúan nógatta Damjánit.

– No. No.

Az újonc a legnagyobb zavarban volt. Érződött valahogyan, hogy ellenállásról itt szó sem lehet, mégsem akarta olyan könnyen beadni a derekát. Nem értette, miféle tréfa süllhet ki ebből, és nem is vette volna szívesen, ha az ő rovására tréfálkoznak. Végül azonban olyan erélyesen förmedtek rá: „Leveted magad, vagy húzzuk le mi?” – hogy jobbnak látta engedni. Merényi barátságosan rámosolygott egyet.

Nem tréfából húzatta le Damjánival a cipőjét, hanem azért, mert ki akarta cserélni az új párat a maga rosszabb bakancsával. Egyszerre azonban, mintha fagy dermesztette volna meg a levegőt, halálos csönd támadt, olyan érzékelhetően, hogy szinte végigsöpörte a hosszú hálótermet. Damjáni felnézett. Merényi eltűnt mellőle, a másik kettő is eltűnt. Az ágsorok végében, ahol Bognár tiszthelyettes állni szokott, egy drótkefebajszú ismeretlen férfi álldogált. Mindenki feléje fordult. A kefebajszos most valami ilyesfélét mondott: „Mgye” – halkán, de vakkantva – vagy talán nem is mondott semmit, csak a bajusza rándult egyet fölfelé; a hálóterem „vigyázz”-ba vágta magát, dörgő bokacsattanással.

Damjáni elkésett a mozdulattal. Hamarjában nem tudta, mitévő legyen, mert fél lábáról már lehúzta a cipőt. De aztán megállt az egyik lábán, a másikkal meg ügyesen odatérdelt az ágy széléhez, mintha szabályosan vigyázzban állna. Megint mozdult egyet a kefebajszú: „Peh”, ami nyilván „pihenj”-t jelentett, minthogy valamennyien ezt a vezényszót teljesítették, kirakva jobb lábukat. „Mgye” – vakkant megint, aztán újra: „Peh”.

Damjáni a negyedik „Mgye”-nél ijedten kezdte úgy látni, hogy a kefebajszos férfi egyenesen őt nézi. Sőt nemcsak nézi, hanem int neki alig észrevehető fejmozdulattal. Nem tudta elképzelni, mit jelentsen ez, mit akarhat tőle. Ámbár bizonyos volt benne, hogy szabálytalan állását onnét nem lehet látni, mégis lassan, óvatosan leeresztette meztelen talpát is a földre. Hátulról alaposan meglökték.

– Eredj oda! – mondta a mögötte álló fojtott dühvel.

A kefebajszos, amint eléje ért, valamit mondott neki, de olyan finom hangon, hogy nem értette, ennél fogva nem is felelt rá semmit. A férfi lassan végigmérte felülről lefelé. Ahogy a lábához ért a tekintete, láthatólag meghökkent, és előrébb hajolt. Gúnyos álmélkodással szemlélte Damjáni cipőtlenességét. A fiú úgy érezte, hogy valami magyarázattal tartozik, de alighogy megszólalt, a másik félbeszakította:

– Még nem kérdeztem semmit.

Körüljárta Damjánit, hátratett kézzel hajlongva, vizsgálgatva őt. Aztán újra megállt előtte:

– Ez veszedelmes – mondta. – Könnyen megfázunk így. Aztán jön a hasmenés. Ugyebár?

– Igen – mondta Damjáni, megörülve a nyájas hangnak.

– Mért van meztláb?

– Meg akartam igazítani a kapcámat – kezdte a fiú egyetlen lélegzettel, lelkes hangon, mert közben eldöntötte, hogy nem árulja be Merényiüket, és örült tulajdon nagylelkűségének, s annak is örült, hogy akivel szemben áll, másféle ember, mint Bognár felügyelő, finom és művelt férfi, akivel tisztázni lehet a dolgokat. – Meg akartam igazítani, mert összegyűrődött, és nyomta a lábamat, és amikor levetettem éppen az egyik cipőmet...

– Hasmenés – mondta a férfi, kissé a hálóterem felé is fordulva. – Hascikarás, aztán szaladgálás a reterátra.

– Amikor éppen levettem az egyik...

– Hol a reterát, nincs reterát. Tele a gatyá! Ugyebár? Kérem tisztelettel – tette hozzá végtelenül finom gunyorossággal.

Bizonytalan nevetés kerekedett, amely rögtön megtorpant, mihelyt a kefebajszos felkapta a fejét.

– Menjen a helyére – fordult újra Damjánihoz –, és húzzon cipőt.

A fiú megindult, de a feleútnál visszaparancsolták.

– Hátra arc és futólépés – mondta a férfi.

Damjáni újra megindult, futva, valamilyen katonásnak szánt megfordulás után; de megint visszahívta a kefebajusz.

– Hátra arc és futólépés – emelte fel az ujját –, amikor azt mondom, hogy lelépni. Lelépni.

Ezúttal sikerült az ágyáig eljutni, s onnét intette vissza a férfit.

– Lelépni – mondta most egyszerűen, minden magyarázat nélkül, amikor Damjáni elébe ért.

Még négyszer futtatta ide-oda a fiút. Utoljára pedig így szólt:

– Vacsora után jelentkezik nálam. Lelép!

Ez volt Schulze tiszthelyettes, a másik felügyelőjük. Damjáni új szomszédjától tudta meg a nevét, amikor egy negyedóra múlva a férfi kiment a teremből.

Jövés-menés támadt megint, csendesen morajlott a levegő. Égtek a villanyok. Az újoncok kivételével már mindenki átöltözött fehér zsávolyruhába, és kézmosáshoz készülődtek. Bognár rajonként vezényelte őket a mosdóba. Damjáni az ablakhoz ment, és kikönyökölt. A széken és a harag tüzes karikái még a szeme előtt táncoltak, de már kezdett a feje kitisztulni. Amikor Schulze utoljára a helyére küldte, azt se tudta jóformán, hogy hol van, mit csinál. Remegett a keze, ahogy a cipőjét igyekezett felhúzni, és egyetlen gondolat keringett a fejében: hogy összepiszkolta a lábát az olajos padlón. Aztán Schulze elővette a zsebóráját, és elrendelte: „Másfél perc alatt meg van ágyazva!”, s minthogy a dolog két percbe telt, szétdobatta az ágyakat: „Két lepedővel és aljpokróccal sorakozó!” Végül át kellett öltözniük egy perc alatt, aztán a felügyelő hidegen leszögezte: „Több mint két percig tartott. Köszönöm. Tudomásul vettem” – és kiment.

– Hisz ez egy ronda alak – mondta Damjáni a szomszédjának, akinek az ágyát a közös éjjeliszekrényük választotta el az övétől.

– Schulze tiszthelyettes úr – mondta a tömpe orrú, csendes fiú. Rakosgatott a fiókban. Résztelenül hallgatta Damjáni kifakadásait.

– Eh, mit – mondta vállat vonva. Hátra sem nézett.

– De hát nem is lehet olyan gyorsan felöltözni – erősködött Damjáni.

– Hm, hm.

– Hát nem igaz?

– Ej, te hülye – mondta a tömpe orrú kelleetlenül. – Majd! – Aztán lezárta a vitát: – Elefes.

Ingerülten fordult el. Damjáni sem azt nem értette, mivel bosszantotta fel, sem a szavak egy részét, amiket itt mindenki használt. A trágár kifejezések közül néhányat ismert, de nem tudta például, mit jelent a „kupleráj” szó, amit Bognár felügyelő is többször alkalmazott. „Nem vagy kuplerájban!” – mondta korholóan. „Aztán ne csinálj kuplerájt a szekrényben” – mondta neki a tömpe orrú szomszédja szelíden.

„Elefes” – hallotta megint a háta mögött, amint az ablakpárkányra könyökölve szív-

ta a hűvös levegőt, és bámulta az alkonyati égboltot. Megfordult. Ahogy fordultában hátralépett, érezte, hogy valakinek súrolja a karját.

Merényi volt. Bal kezében egy utazótáskát cipelt, s nyomban megállt. Szenvtelenül nézte egy percig Damjánit.

– Miért löktél meg? – kérdezte végre.

Damjáni barátságos hangon válaszolt, mert az álmos nézésű fiú higgadtságából olyasmit lehetett következtetni, hogy jóban vannak.

– Véletlenül.

Merényi csak egy parányi mozdulattal lépett közelebb, s teljes erejéből pofon vágta Damjánit. Nyitott tenyérrel ütött; először jobbról, aztán visszafelé, a keze fejével, balról.

Damjáni megingott. Hallotta a csattanás zaját, érezte, hogy tüzelni kezd az arcbőre. Egy pillanatra megfélemedezett gyávaságáról, és gondolkodás nélkül ugrott ellenfelének. Merényi leeresztette jobb kezét, a másikban egyre tartva a táskát, bevárta, míg egészen közel ér hozzá, és akkor hirtelen sípcsonton rúgta. Damjáni feljajdult; olyan éles fájdalmat érzett, hogy felkapta a térdét a melléig, és ölelgetni kezdte a lábát. Merényi sarkon fordult, és szó nélkül továbbment.

Egy kis csoport felé sietett, amely Szebek Miklóst és Czakót vette körül. Egy vörösszőke hajú, vörös képű, vastag nyakú fiú élénk taglejtésekkel magyarázta:

– Mondtam már. Mi jövünk ide. A te ágyad az lesz ott.

Egy másik, kisebb, most előrefurakodott, és gyalázkodó hangon vágta oda Szebeknek:

– Kéreted magad? Mi? Kéreted magad?

– Mit könnyörögsz neki? – szólt közbe valaki, s alighogy kimondta, a leesett állú, baltafejú fiú, aki eddig látszólag teljesen egykedvűen ácsorgott mellettük, kicsit oldalvást fordulva, se szó, se beszéd Szebekhez lépett, és merészen megragadva a karját, kicsavarta. Ekkor ért oda hozzájuk Merényi.

Ledobta táskáját Czakó ágyára, s intett a fejével:

– Eredj innen. Viheted a holmidat.

Szebek Miklós eközben kiszabadult, és felindultan nézett körül, hova lett a támadója. Czakó nem mozdult, de hallgatott.

– Na gyerünk – mondta Merényi éles hangon. – Helyet cserélünk veletek.

– Miért cserélnénk? – mondta Szebek.

Pillanatnyi csönd támadt. Aztán az alacsony fiú, aki az előbb is előrefurakodott, most dühösen, mint egy hörcsög, odaugrott, lerántotta Szebek táskáját az ágyról, és vadul öklözni kezdte az újonc bal karját.

– Te senkiházi! – kiabálta –, Merényivel mersz pimaszkodni!

Mulatságos volt a buzgalma; Szebek Miklós azonban meglátta a tátott szájú baltafejűt, s félretolta a kicsit, a másik felé lépett, és felemelte a kezét. Volt a mozdulatában valami tétovázás, egy tizedmásodpercnyi késés; mintha láthatatlan erők fékeztek volna ütésnek lendülő karját. De ha gyorsabb lett volna, akkor is elkésik. A vörös hajú szélsebesen hajolt le, és kirántotta alóla a lábát. Szebek elvágódott, mint egy zsák. A dühös kicsi belerúgott a táskájába, aztán lerángatta Czakó táskáját is, és abba is belerúgott.

Czakó utána akart indulni, s tett egy lépést, amikor észrevette, hogy Merényinek rajta van a tekintete; őt figyelni mozdulatlanul. Czakó nem habozott, és nem késlekedett. Oldalt lépett, és villámgyorsan lendült a karja.

Először maga felé rántotta az álmos szemű fiút, aztán megcsavarta a derekát, és állon vágta. Merényi feje hátrabicsaklott. Egy pillanatig így maradt, aztán megint

előredőlt, és bókolt egyet, mintha rábólintana: úgy van, kapott egy ökölcsapást. Mosolygott. Sűrű szempilláit leeresztve, gödröcskéi elmélyültek, arca elégedettséget fejezett ki. Aztán lehajolt, és belefejejt Czakó gyomrába.

Nem tartott sokáig a dulakodás. Czakót ugyanúgy körülfojták hárman-négyen, mint Szebeket, s minthogy mindketten a földön voltak, bokájuknál fogva vonszolni kezdték őket az ágyasorok közti széles utcán, végig, a hálóterem felső részéig. A bejárati ajtóhoz érve, hirtelen elengedték előbb az egyiket, aztán a másikat. Keményen kop-pantak sarkaik a padlón. Valami cicegő, cincogó hang indult útnak. A vészjel végig-zsiszegett a hosszú termen; nyílt az ajtó. Mire csukódott, már halálos csönd volt.

Schulze megállt a két földön fekvő fiú mellett. Nem nézett rájuk. A bajusza mozdult meg. Ezt mondta:

– Auf die Plätze!

Az „auf die”-t tagolva és halkán ejtette ki, a „Plätze” szónál pedig a vakkantás után ráfagyott arcára a fintor: bajusza úgy maradt felhúzva, vizenyős szeme kidülledt. Mindenki az ágya végébe rohant, aki nem volt ott, s újra a tiszthelyettes felé fordulva megmerevedett.

Damjáni is ezt tette. Ahogy megállt, egyszerre ámulva tapasztalta, hogy valami vi-gasztaló kis érzés suhan át a szíven. Schulze magatartása olyasmit fejezett ki, hogy bor-zalmas szerencsétlenség történt, a haza válságos órája jött el; fojtott hanghordozása azt látszott hirdetni tragikus nyugalmával, hogy ostromállapot van, rögtönítélő bíróság. Teljes testi-lelki odaadást követelt ez a viselkedés. Damjáni tudta jól, hogy tulaj-donképpen nem történt semmi, csak azt célozza Schulze szakadatlan izgalmi állapota, hogy nekik állandó feszült éberséggel kelljen figyelniük ezt a kefebajuszt és ezt a sa-vószínű arcot, és mégis, amikor most teljesen indokolatlanul németül szólalt meg, a fiúnak egy pillanatra az a gondolata támadt, hogy talán ez a szörnyű katasztrófa vette el hirtelen a tiszthelyettes eszét. Furcsa volt, hogy németül kezd beszélni. És hogy ez a furcsaság fel tudta kelteni az ő érdeklődését, ebben érzett valami leheletnyi vigasz-talót Damjáni.

Konok kíváncsisága visszatelepedett a nézésébe. Mit fog még csinálni Schulze? A tiszthelyettes éppen így szólt Szebek Miklóshoz, aki nehezkesebben tápázkodott föl-felé, mint Czakó:

– Föl.

Odakint még mindig nem alkonyodott be egészen, s a lemenő nap vörös sugarai beteggé tették a lámpafényt. A teremben olyan csönd volt, hogy a mosdóból behallat-szott Bognár hangja, amint két növendékkel a lepedőket vagy pokrócokat számolta: „Harmincnyóc... harminckilenc...” Mindenki Schulze felé volt fordulva, aki előtt ott állt a két újonc ügyefogyott civiles vigyázállásban.

– Leüm! – vezényelte nekik a tiszthelyettes váratlanul.

Mind a ketten alaposan megriadtak, de nem csináltak semmit.

– Le-ül-ni! – ismételte Schulze.

Most egymásra néztek; aztán Czakó egy kis habozás után hirtelen leült a földre. Szebek állva maradt.

– Föl!

Czakó felállt.

– Leül!

Czakó újra leült a földre.

Schulze mélyet lélegzett, és közelebb lépett Szebek Miklóshoz. Nem szólt egy szót

sem, csak nézte a fiút. Hosszú idő telt el így; talán két-három perc is. Az újonc válla lassan remegni kezdett.

– Kérdezem – szólalt meg végre a felügyelő –, érte a magyar szót?

Szebeknek nem jött ki hang a torkán. Biccentett a fejével.

– Beteg? – kérdezte megkeményedett arccal Schulze.

– Nem – suttogta a fiú.

– Leülni!

Szebek Miklósnak megvonaglott a dereka. Látszott, hogy küszködik valamivel, valami roppant erővel, ami kétfelé szeretné őt tépni, és csavargatja a testét. De mégis állva maradt; ámbár csak olyasformán, mint egy magányos facsemete a viharban.

Schulze arca felderült. „Áhá, áhá” – bólogatott, aztán a homlokára mutatott, és meg-
rázta a kezét, jelezve, hogy Szebek Miklós kissé gyengeelméjű, hülye, félkegyelmű.
– „Nem érte” – szólt halkán, bizalmasan a többiek felé.

– De értem – mondta most Szebek. – Kérem, tiszthelyettes úr, én csak azért voltam a földön...

– Csak akkor beszél, ha kérdeztem! – fordult hirtelen feléje a felügyelő. A fiú azonban folytatni akarta:

– Kérem szépen – de eszébe jutott, hogy „kérem szépen”-nel nem lehet kezdeni, és idegesen kijavította magát: – Alázatosan jelentem...

– Megtagadja az engedelmeséget? – lihegte Schulze.

– Nem, de alázatosan jelentem, én nem csináltam semmi rosszat, és...

Most Schulze, aki mindeddig halkán és higgadtan beszélt, elbődült: „Nem kérdeztem semmit!”, olyan rettenetes hangon, hogy Damjáninak megfagyott a vér az ereiben. „Leülni!” – mennydörgött rá Szebek Miklóstra.

A fiú, sápadtan, mint a fal, hátrált egy lépést. Szinte látszott, hogy barna szeme még jobban elsötétedik, és küszködik a sírással. Mégsem ült le, hanem erőlködve újra megszólalt:

– De hát, alázatosan jelentem, miért...

Schulze odaintett két növendéket.

– Segítsenek neki.

Amint melléje álltak, és jobbról-balról meg akarták fogni a két karját, Szebek két-ségbeesetten hirtelen leült a földre, és a könnyei csurogni kezdtek az arcán. Czakó még mindig ott ült a padlón, kissé előbbre.

Schulze sorakozót vezényelt a folyosón, s amikor mindenki kitódult, Damjáni és a többi újonc zavarodottan beállt a sorba a balszárnyon. A tiszthelyettes kiharangozta Czakót és Szebeket az arcvonal elé, s szembefordítva őket a félszázaddal, mindnyájuknak „leülni”-t és „fö!”-t kezdett vezényelni.

Hússzor, harmincszor megcsináltatta velük. Időnként odafordult Szebekhez: „Megy már?” vagy „Én ráérek”. Egyszer azt mondta:

– Majd a bajtársai megköszönik magának ezt.

Szebek, Czakó és valamennyien engedelmesen ugráltak le-fö!; szállt a por a deszkapadlós második emeleti folyosón. Schulze csak akkor hagyta abba velük, amikor a többi hálóteremből már sorra levonultak a vacsorához a más-más évfolyambeliek félszázadai.

Lefelé menet a félhomályos lépcsőn Damjáninak megint szemébe ötlött a *Tulp tanár anatómiája*, de csak figyelmetlen pillantást vetett a képre. Levette kis kék katonasapkáját, és megvakarta a fejét, mert viszketett. A mögötte haladó menet közben ülepen rúgta.

– Mi az? – fordult hátra Damjáni.

A fiú intett a fejével, hogy ne bámészkodjon. „Tedd föl a sapkád!” – súgta.

Utolsónak érkeztek az étterembe. Most minden lámpa égett, és végig minden asztal el volt foglalva. Az egyenletes zibongás, tányércsörömpölés összefolyt a visszhangjával. Damjáni asztalánál, mint a többenél is, tízen ültek; de egyiküket sem ismerte még. A napos tiszt lassan sétált fel-alá a csarnokszerű teremben. Ha eltávolodott, az asztalnál ülők halkán beszélgetni kezdtek, máskülönben szóltanul kanalazták a gulyáslevüket.

Damjáni szeretett volna mindenfélét kérdezgetni a mellette ülőtől, de az nem figyelt rá. Egyedüli újonc volt ennél az asztalnál. Meghúzogatta a szomszédja kabátujját:

– Te – szólt –, ez a ronda Schulze mindig velünk lesz?

A másik ránézett, s nem felelt. Egy odébb ülő előrehajolt:

– Jobb lesz, ha befogod a pofád – mondta gorombán.

Damjáni elképedt.

– Fogd be te – mondta haragosan. – Miért ne beszélnek?

– Kuss – szólt a szemközt ülő. Egy másik halkán röhögött.

A szomszédja iparkodott békésen befejezni a vitát.

– Ne beszélj annyit – mondta Damjáninak. – Nem kell beszélgetni.

– De hát...

A fiú bokán rúgta figyelmeztetően, mert a napos tiszt visszafelé sétált. Jó ideig nem is lehetett beszélgetni megint, mert a vacsora véget ért, és sorakozniuk kellett. Fent a hálóteremben néhány percre magukra hagyta őket Schulze.

Damjáni a tőmpe orrú szekrénytársával meg sem próbált már beszélgetni; inkább előszedte táskájából a süteményes dobozát, és kivett belőle egy darabot. Nem harapott bele rögtön, előbb el akarta tenni a skatulyát. A vörös hajú fiú állt meg az ágyánál.

– Mi az? – kérdezte kíváncsian. – Adjál nekem is.

Damjáni egy pillanatig habozott.

– Mi, hát irigyled? – mondta a vörös hajú. Dühbe jött hirtelen. Damjáni azonban közben már rászánta magát, hogy megkínálja, és éppen nyújtotta feléje a dobozt. – Kell a fenének! Most már nem kell, te tetves! – kiáltotta a vörös hajú, és féktelen mozdulattal kiütötte a fiú kezéből az egész skatulyát.

A sütemények kiborultak, és szétszóródtak a földön. A vörös hajú, önnön vakmerőségétől meggittasulva, egy befejező mozdulattal rálépett a dobozra, hogy az szétrecscent, a maradék „lomnici kenyér”-rel együtt. Aztán otthagya Damjánit, aki percekig mozdulni sem tudott, csak állt megdöbbenően a romok fölött.

Amikor Schulze bejött, Damjáni az egyetlen megmaradt süteményét, amit még mindig a kezében szorongatott, gyorsan a párnája alá dugta. A kiborult és szétaposott skatulyához azonban nem nyúlt. A felügyelő hamarosan észrevette a rendetlenséget.

– Mi az ott? – kérdezte. Damjáni nem felelt. – Kie ez a doboz? – kérdezte újra, erőlyesebben.

– Az enyém – mondta Damjáni kínlódva.

– Összeszedni, eltakarítani!

Az árnyékszék melletti takarítófülkében volt egy szemetesvödör. Schulze sokáig öltöztette-vetköztette-ágyasztatta őket, hol egy perc alatt, hol két perc alatt, aztán a cipőket kellett tisztogatniuk, ruhájukat összehajtogatva kirakniuk az éjjeliszekrény magas fedelére; s mikor végül eljött a takarodó, és leoltották a lámpákat, két halvány fényű éjjelilámpa kivételével, Damjáni alig akarta elhinni, hogy békében feket az ágyában.

Csend volt. Óvatosan előszedte párnája alól a lomnici kenyerét, és majszolni kezdte.

Nem ízlett. Aztán egyszerre megeredt a könnye. Fejére húzta a takarót, s a szájában megkeseredő finom mazsolás-birsalmasajtos süteményt úgy nyelte fuldokolva, a könnyeivel együtt.

4

Negyed hatkor fülsüketítő csörömpöléssel szólalt meg a két ajtó fölött a két csöngő. Schulze ott állt szokott helyén az ágy sorok végében.

– Ébresztő – mondta. – Föl!

Mindenki kiugrált az ágyából, és megállt vigyázzban arccal a tiszthelyettes felé.

– Tovább! – mondta Schulze.

Pirkadt odakint. Szép idő ígérkezett. Öltözködni kezdtek, mosakodni mentek rajonként, bevetették az ágyat. Mire elkészültek, a folyosóra néző tejüveg ablakokon megcsillant a nap.

Schulze végigsétált a hálótermen, s ahol intett, az ágy tulajdonosa szétdobta a takarókat-lepedőket, s újra kezdett ágyazni. Azután sorakozót vezényelt, és megvizsgálta a kezeket, füleket, rendesen mosdott-e mindenki.

Osvát Elemér nyakát piszkosnak találta.

– Mi ez? – kérdezte. – Dreck. Ez dreck. Ugyebár?

Osváttal egyetemben a többi újoncot is kiharcolta a mosdóba. Megint le kellett vetközniük s újratekdeni a mosakodást. Cholnoky lassú és ügyetlen fiú volt, Szebek pedig szégyenlősen és ímmel-ámmal csinálta; Schulze egy darabig szótlánul nézte őket, aztán kiszólt az ajtón:

– Burger, Merényi!

– Parancs, parancs!

Az álmos szemű Merényivel a vörös hajú, vastag nyakú fiú jött be a mosdóba. A tiszthelyettes intésére elkapták s a csap alá nyomva körömkefével fött rák színüre súrolták előbb Cholnokyt, aztán Szebek Miklóst. A többiek elkészültek a mosakodással, és megfélemlítve nézték a jelenetet, csak Czakó forgatta még fejét a csap alatt, prüszkölve, csapkodva magára a vizet.

Schulze végül intett, hogy állítsák meg Czakót. A vörös hajú Burger tolmácsolta a parancsot, szelíd rúgással.

– Igenis! – kiáltotta Czakó kiegyenesedve.

A szappanát azonban túl gyorsan akarta felkapni, s kicsúszott a kezéből, és elpenderedett a bádoggolc végébe. Utánaugrott, de megint túl gyorsan markolta meg. A szappan visszaszánkázott. Merényi elnevette magát. Amikor befelé indulva Czakó elhaladt Schulze mellett, a tiszthelyettes tarkón legyintette, s mintha elmosolyodott volna.

Burger és Merényi a kegyencei voltak Schulzénak, a segédei, pribékjei; a tátott szájú és baltafejű fiúval együtt – akit Homolának hívtak – egy évvel ezelőtt maradtak le ehhez az évfolyamhoz. Idősebbek voltak egy-két évvel a többiekénél, s szemmel láthatóan nagyobbak is. A három ismétlő közül Merényié volt a korlátlan hatalom, amelynek mindenki alá volt vetve, ámbár egymás között is nagy lépcsőfokok választották el kinek-kinek a hatalmi helyzetét, a Merényit körülvevő négy-öt főkolompóstól lefelé, egészen a gyámoltalan Zámencsik Béláig. Ennek a létrának a legalján, mélyen Zámencsik alatt foglaltak helyet az újoncok. Mindezt Czakó értette meg leghamarább, Szebek pedig a legnehezebben.

Az újonccokkal jóformán szóba sem állt senki. Pedig még nagyon sok mindennel

nem voltak tisztában, és Schulze egy ízben el is rendelte, hogy a szomszédai legyenek a segítségükre, magyarázzák el nekik a tennivalókat. Mégis, mindenki a maga dolgával törődött inkább. Drága volt minden másodperc. Ha pedig olyankor állt szóba valaki egy újonccal, amikor nem voltak a tiszthelyettes szeme előtt, az legfeljebb azért történt, hogy kötekedjen vele, rúgjon egy szelidet rajta, megvetése jeléül.

A délelőtti részben gyakorlatozással telt el, részben avval, hogy elfoglalták a kijelölt tantermeiket. Tíz óra tájt lezajlott a mindennapos orvosi vizsga; meztelen felsőtesttel sorban a csíptetős orvos elé léptek, aki lenyomta a nyelvüket, visszadobta a kanalat a faláda másik rekeszébe, és új kanál után nyúlt; amikor végeztek, az orvossal és kísérrőivel együtt Schulze is kivonult a tanteremből. Szabó Miklós arra lett figyelmes, hogy Merényi szemben áll egy kivörösödött arcú növendéktársával, s egészen rövid vita után hirtelen felkél. A fiú meg sem mozdult; kísérletet sem tett, hogy védekezzék; s amikor Merényi otthagya, egy darabig még állva maradt egy helyben, lángoló arccal. Szabó megismerte. Szabó Gerzsonnak szólította a felügyelő, amikor asztalkáját az övé mellett jelölte ki az „A” osztály tantermében.

Nem padokban ültek. Külön asztalkát kapott mindegyikük, amelyek soronként egymás mellé voltak tolvá, s felemelhető zöld fedelük alatt tágas fiók volt a könyvek, füzeteik, írószereik, mindenféle holmijuk számára. Amikor visszamentek a tantermükbe – mert az orvosi vizsga a „B” osztályban folyt le –, Szabó halkán a szomszédjához fordult:

– Te, miért hagyod magad?

A másik összerезzent, de nem értette, mit suttogott neki a fiú.

– Mit akarsz? – kérdezte támadó hangsúllyal.

– Mi baja volt veled annak a ronda alaknak? – kérdezte Szabó.

Szabó Gerzson tágra nyílt szemmel rámeredt.

– Neked jár a pofád? – mondta végre, ahogy szóhoz jutott. – Mi közöd van neked ahhoz, mi? Sztéverem a pofád, ha be nem fogod, érted?

Szabó Miklóst olyan váratlanul érte a másik dühe, hogy csakugyan elnémult, minél fogva a belépő Schulze csak Szabó Gerzsont szólította maga elé, aki még az ajtónyílás után is önfeledten folytatni akarta a szitkait és szomszédja bökődését.

A tiszthelyettes előbb az öltözőkét, aztán a holmiját vizsgálta végig apróra a szerencsétlen Szabó Gerzsonnak; öltöztette, vetkőztette, kirakatta a ládáját, berakatta a ládáját, s javában benne voltak a dologban, amikor egyszer csak szó nélkül faképnél hagyta, és fellépett a dobogóra:

– Mgyá!

Ezúttal azonban a bajuszát nem hagyta úgy feltolva az orra alá a vezényszó után, hanem sietve odaállt a belépő alezredes elé, és jelentette a létszámot.

– Köszönöm – mondta a tiszt. Végignézte a vigyázzban álló fiúkat. – Nahát – mondta, aztán bólintott.

Teljesen kopasz ember volt, rózsaszínű fejbőre meztelenül csillogott a betükröződő napfényben. Körülnézett a teremben, és gondolkozni látszott. Így álltak vagy másfél percig.

– Az a szekrény! – mondta végre, rámutatva a terem végében álló tölgyfa szekrényre. Schulze felé fordult.

– Igenis – mondta a felügyelő, kihúzva magát.

– Üres? – kérdezte a tiszt nagy nyomatékkal.

– Igenis – mondta Schulze.

Az alezredes megint gondolkozott egy kicsit.

– Nahát! – mondta aztán, bólintva egyet. S váratlanul sarkon fordult, és kiment.

Ez volt a századparancsnokuk. Délben megint láttak egy tisztet, az étteremben. Ekkor azonban már Bognár volt velük. Kiderült, hogy a két felügyelő naponta váltja egymást, déltől másnap délig tart a szolgálatuk. Kiderült, hogy a nikotinos bajszerű, ordító Bognár nem olyan félelmetes ember, mint Schulze, s a huszonnégy óráig majdnem szakadatlanul megfeszített idegszálaik kissé meglazulhattak végre.

Bognár gorombán kiabált velük, de a lépcsőn lefelé menet mégis sokan ugrándoizva léptek, és mindenfelé volt valami kis suttogás.

(Folytatása következik.)

Podmaniczky Szilárd

JÓ HOSSZÚ PERC

Néhány nappal múltam tizennyolc, egy perccel sem több, amikor a borbély nedves ujjainak minden mozdulatát a hajszálaimon érezve egy rekettyéssel övezett művelődési otthon báli termében a szelíd katonai parancsnok beosztott a páncélos harckocsi-zók laktanyájába induló csoportba. Hamar a pályaudvarra vonuló csoport élére kerültem mint magasfeszültségű villanypózna, amely után a törpefeszültségű csemeterkarók következnek egy, másfél fejjel alacsonyabban. A csoportunkat a vagonba terelő őrmester már a peronon megmondta, itt valami félreértés lesz, ekkora embert ő még a páncéloslaktanya környékén sem látott, nemhogy a páncélosban, amelynek belső terét véleménye szerint úgy alakították ki, hogy a legkisebb fejű sorállományú katona agytérfogatát beszorozták tizenkettővel, hogy még a többi három páncélos személyzet is kényelmesen elférjen.

A város neve, ahová utaztunk, ismerős volt, de a kilencórás vonatút alatt teljesen elvesztett tájékozódóképességem helyén lassacskán egy olasz vagy horvát tengerparti páncélosbázis képe jelent meg, vagy még inkább az, hogy Magyarország olyan nagy, hogy nincs is értelme külföldre utazni.

Az állomáson teherautók platói vártak bennünket, a sors érthetetlen matematikai szeszélyvel minden platót telezsúfolt, csak a miénkre ültettek minket nyolcan.

Augusztus éjszakai hidegrázós út vezetett a laktanyáig, és bent a laktanyában a hidegrázás tovább folytatódott a forró zuhannyal, a kordbársony és flaneling bedobozolásával (amit néhány nap múlva édesanyám bontott ki otthon, mintegy a fronton elesett fia földi maradványai stílusában), jött a méhecske, és beporzott minket hátulról farban, jött a lószérum a karba, s jött a rohadtul egyforma ruhák közötti stílus-méret változtatás.

Úgy éjjel fél kettőkor kerültem vaságyba, és hirtelen a sodronyon és a kék vaskeverten kívül más kapaszkodóm nem maradt ebben az istenhát mögötti, elvesztett világban. Semmi. Az ágyamhoz tolt másik vaságy elalvásom pillanatáig üresen ma-